O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI

ISLOM KARIMOV NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
Rektor ______________
2020 yil «27» 08 ______

“KELISHILDI”
Oliy va o’rta maxsus ta’lim vazirligi
____
2020 yil «07» 12 ______

Ro‘yxatga olindi
№ BD 5640200-2.14
«30» 10 ______ 2020 yil

MEHNAT HUQUQI ASOSLARI

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 600 000 – Xizmatlar

Ta’lim sohasi: 640 000 – Hayotiy faoliyat xavfsizligi

Ta’lim yo‘nalishi: 5640200 – Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi

Toshkent – 2020

<table>
<tr><td colspan="2">Fan/modul kodi
MHUQA2404</td><td>O‘quv yili
2021-2022</td><td>Semestr
4</td><td>ECTS - Kreditlar
4</td></tr>
<tr><td colspan="2">Fan/modul turi
Majburiy</td><td colspan="2">Ta’lim tili
O‘zbek/rus</td><td>Haftadagi dars soatlari 4</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1</td><td>Fanning nomi</td><td>Auditoriya mashgulotlari (soat)</td><td>Mustaqil ta’lim (soat)</td><td>Jami yuklama (soat)</td></tr>
<tr><td>Mehnat huquqi asoslari</td><td>60</td><td>60</td><td>120</td></tr>
</table>

2.

I. Fanning mazmuni

Fanni o‘qitishdan maqsad – talabalarga mehnat jarayonini tashkil qilishning huquqiy ta’minoti, ish beruvchi va xodim o’rtasidagi munosabatlarning tartibga solibishi, mehnat qonunchiligida ko’zda tutilgan boshqa normatib me’yorlarni nazariy va amaliy jihatdan yondashilib amalga oshirilish o‘rgatishdan iborat.

Fanning vazifasi - nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar hamda yonish jarayonining xavfliligini tahlil qilish, jarayonning termodinamik va ekzotermik omillarini aniqlash, qurilish konstruksiyalarini o‘tga bardoshliligini, materiallarni yonmaydigan toifaga o‘tqazish, yonish jarayonining turli omillari - o‘z-o‘zidan alangalanish, chaqnash harorati, yonish, kislorod tanqisligi va boshqalarni aniqlash, kuygan va talafot olgan insonlarlarga birlamchi tibbiy yordam ko‘rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan.

II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)

2.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-modul. “Mehnat huquqi asoslari” fanining maqsadi, vazifalari, predmeti va uslublari.

1-mavzu. Kirish. Mehnat huquqi tushunchasi.

Mehnat huquqining tushunchasi va predmeti. Mehnat huquqining uslubi va vazifalari. Mehnat huquqining tizimi. Mehnat huquqining fuqarolik, qishloq xo'jalik huquqi, ma'muriy va ijtimoiy ta'minot huquqlaridan farqi.

2-mavzu. O‘zbekiston Respubliksida Mehnat Kodeksi va uning mohiyati.

O‘zbekiston Respubliksida mehnat muhofazasi ishlari davlat siyosati darajasiga ko’tarilganligi. Mehnat Kodeksining mihiyati.

3-mavzu. O‘zbekiston Respubliksida Mehnatni muhofa qilish to’g’risidagi Qonuning mazmun va mohiyati.

O‘zbekiston Respubliksida Mehnatni muhofa qilish to’g’risidagi Qonuning mazmun va mohiyati. Qonunning iqtisodiyot tarmoqlaridagi ahamiyati.

4-mavzu. Mehnat jarayoni huquqiy sharoitini shakllantiruvchi omillar.

Mehnat jarayoni sharoitini shakllantiruvchi omillar. Ularni tashlik etuvchilar, sinflash va me’yorlash prinsiplari.

5-mavzu. Mehnatga oid munosabatlar.

Mehnatga oid huquqiy munosabatlar tushunchasi. Mehnatga oid huquqiy munosabatlar xususiyatlari. Tashkiliy boshqaruvga oid huquqiy munosabatlar. Ishga joylashtirishga doir huquqiy munosabatlar. Korxonada kadrlar tayyorlash va malakasini oshirishga doir huquqiy munosabatlar. Mehnatni muhofaza qilish va mehnat qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilishga doir huquqiy munosabatlar. Mehnat nizolarini hal qilishga oid huquqiy munosabatlar.

2-modul. Mehnatni tashkil qilishning huquqiy - me’yoriy asoslari

6-mavzu. Mehnat shartnomasi tushunchasi, mazmuni va taraflari.

Mehnat shartnomasi tushunchasi va uning ahamiyati. Mehnat shartnomasining aralash fuqarolik huquqiy shartnomalaridan farqi. Mehnat shartnomasining taraflari. Mehnat shartnomasi shakli va mazmuni. Mehnat shartnomasi muddatlari.

7-mavzu. Mehnat shartnomasini tuzish tartibi.

Ishga qabul qilinishining g’ayriqonuniy ravishda rad etilishining taqiqlanishi. Ishga qabul qilishning qonuniy rad etilishi. Ishga qabul qilishda talab qilinadigan hujjatlar. Ishga qabul qilishni rasmiylashtirish. Ishga qabul qilishda dastlabki sinov.

8-mavzu. Mehnat shartnomasini o'zgartirish.

Ish beruvchining tashabbusi bilan xodimning roziligisiz mehnat shartlarini o'zgartirish. Xodim talabiga binoan mehnat shartlarini o'zgartirish.

3-modul. Mehnat jarayonidagi xodimning huquq va majburiyatlari

9-mavzu. Ish vaqti va dam olish vaqti.

Ish vaqti tushunchasi va uning turlari. Ish vaqti rejimi. Ish vaqtidan tashqari ishlar. Dam olish vaqti tushunchasi va turlari. Ta'tillar.

10-mavzu. Xodimning mehnatga xaq to'lash.

Mehnat haqi tushunchasi va uning umumiy tavsifi. Normal ish vaqtidan chetga chiqqan bajarilgan ishlar uchun haq to'lash tartibi

11-mavzu. Mehnat intizomi.

Mehnat intizomi tushunchasi va uni ta'minlash usullari. Ichki mehnat tartibini huquqiy jihatdan tartibga solish. Ishdagi yutuqlar uchun rag'batlantirish. Intizomiy javobgarlik.

4-modul. Xodim va ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari

13-mavzu. Ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari

Ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari.

	Xidimlarning mehnatini mufofaza qilish. Qulay mehnat sharoitlarini yaratish. xodimlarni tibbiy ko'riklarini tashlik qilish. **14-mavzu. Xodimning mehnati muhofazasi.** Mehnatni muhofaza qilish tushunchasi va uning ahamiyati. Mehnat muhofazasi sohasidagi davlat siyosati va boshqaruvi. Xodimning mehnat muhofazasiga doir huquqlari va uni ro'yobga chiqarishdagi kafolatlar. Xodim va ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. Sog'lom va xavfsizlik mehnat sharoitlarini ta'minlashga doir chora-tadbirlar. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz xodisalarni tekshirish. **15-mavzu. Mehnat nizolari** Mehnat nizolari tushunchasi va uniig klassifikatsiyasi. Mehnat nizolarini mehnat nizolari komissiyasida ko'rish tartibi. Yakka mehnat nizolarini sudda ko'rish tartibi. Mehnatga doir ayrim ishlar bo'yicha qarorlarning darhol ijro etilishi **III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar** Ushbu o'quv fani bo'yicha talabalarni seminar mashg'ulotlarni ma'ruzalar matni va tavsiya etilgan adabiyotlar hamda davriy jurnallar, internet materiallari bilan ishlashni, standart va malaka talablariga mos ravishda taqdimot, erkin-ijodiy ishlar ko'rinishida bajarishni o'z ichiga oladi. **Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:** 1. Mehnat muhofazasini ta'minlovchi me'yoriy hujjarlarning tahlili. 2. Mehnatning huquqiy faoliyatini va hujjarlarni yuritishni. 3. Xalqaro mehnat tashkilotining mehnat huquqini ta'minlashdagi o'rni. 4. Mehnat jarayoni huquqiy sharoitini shakllantiruvchi omillar. 5. Tashkiliy boshqaruvga oid huquqiy munosabatlari. 6. O'zbekiston Respublikasi vazirlar Maxkamasining 2018-yil 31-dekabrdagi 1066-sonli Qarorining tahlili. 7. Mehnat shartnomasining aralash fuqarolik huquqiy shartnomalaridan farqini tahlil qilish. 8. Ishga qabul qilinishining g'ayriqonuniy ravishda rad etilishining taqiqlanishi. 9. Mehnat shartlarini o'zgartirish shartlari. 10. Mehnat shartnomasini ish beruvchining tashabbusi bilan bekor qilish asoslari va tartibi. 11. Ish vaqti rejimi. Ish vaqtidan tashqari ishlar. Dam olish vaqti. 12. Ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. 13. Mehnat muhofazasi sohasidagi davlat siyosati va boshqaruvi. 14. Sog'lom va xavfsizlik mehnat sharoitlarini ta'minlashga doir chora-tadbirlarini ishlab chiqish. 15. Mehnat nizolarini mehnat nizolari komissiyasida ko'rish tartibi. **Laboratoriya mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar**

Ushbu o‘quv fani bo‘yicha laboratoriya ishlari ko’zda tutilmagan.

Amaliy mashg‘ulotlar bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Ushbu o‘quv fani bo‘yicha amaliy mashg’uloti ko’zda tutilmagan.

Kurs loyihasini tashkil etish bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Ushbu o‘quv fani bo‘yicha kurs loyiha (ishi) ko’zda tutilmagan.

IV. Mustaqil talim va mustaqil ishlar

Mazkur fanni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot texnologiyalari qo‘llanishi nazarda tutilgan:

Ushbu o‘quv fani bo‘yicha talabalarni mustaqil ta’lim ma’ruzalar konspekt va tavsiya etilgan adabiyotlar hamda davriy jurnallar, internet materiallari bilan ishlashni, standart va malaka talablariga mos ravishda mustaqil bajarishni o‘z ichiga oladi.

Mustaqil ta’lim uchun tavsiya etiladigan mavzulari:

1.“Mehnat huquqini o‘rganishni ahamiyati va o‘rganishda boshqa fanlarning bog‘liqligi.

2.Korxonalarni huquqiy jihatdan jihatidan tashkil qilish

3.“Mehnat huquqini o‘rganishda muammolarni echishda ilmiy- tadqiqot ishlarning ahamiyati.

4.Korxonada mehnat qonunchiligiga qo‘yiladigan talablar.

5.Mehnat muhofazasi masalalarini hal qilishda sog‘lom muhit yaratishda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini ahamiyati.

6.Korxonada mehnat xavfsizlikni ta’minlashda avtomatizatsiyani ahamiyati.

7.Mehnat muhofazasi bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksining ahamiyati.

8.Texnologik reglamentlarning tarkibi va ahamiyati haqida tushuncha.

9.Ayollar va o‘smirlar mehnatini himoyalash va ularga belgilangan imtiyozlar.

10.Mehnat muhofazasi hizmatini uyushtirishda korxona rahbari, bosh muhandisni, xavfsizlik muhandisini huquq va vazifalari.

11.Ishlab chiqarish korxonasi kasaba uyushmasi qo‘mitasini huquq, vazifalari.

12.Nomenklaturali tadbir-choralar, ularni amalga oshirish, moliyaviy ta’minot.

13.Mehnat muhofazasi bo‘yicha mavjud bo‘lgan va qo‘llanadigan norma, qoida, standart, yo‘riqnomalar turlari.

14.Davlat sanitariya nazorati inspektorining huquq va vazifalari.

15.Davlat energetika nazorati inspektorini huquq, vazifalari.

16.Ishlab chiqarishda amalga oshiriladigan tuzatish ishlariga bo‘lgan talablar, nazorat.

17.Mehnatni muhofaza qilishda psixologiyani ahamiyati.

	18.Korxona muhitidagi xavfli zararli holat, omillar, ulardan ogohlantirish. 19.Mehnat muhofazasi bo‘yicha davlat nazorati tashkilotlari, vazifalari
3.	**V. Fan o‘qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)** Fan bo’yicha talabalarning bilim, ko’nikma va malakalariga quyidagi talablar qo’yiladi. ***Talaba:*** –ishlab chiqarish faoliyatini tashkil qilishda mehnat huquqi va ularni o‘rganish; –ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish; –zararlangan shikastlanish o‘choqlaridagi fuqarolarni qutqarish va tiklov ishlarini o‘tkazish; –yong‘inga qarshi xavfsizlik choralarini ko‘rish; –ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi to‘g‘risida ***tasavvurga ega bo‘lishi.*** – xavfsiz mehnat sharoitini ta’minlash sohasida qabul qilingan qonun hujjatlari va boshqa meyoriy-huquqiy hujjatlarning asosiy talablarini; – xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarining yuzaga kelishining oldini olish usullarini; – ishlab chiqarishda mikroiqlimning gigiyenik me’yorlarini tashkil etishni ***bilishi va ulardan foydalana olishi;*** – ishlab chiqarish tarmoqlarida xavfsiz ish sharoitini tashkil etishni; – korxona faoliyati davomida sodir bo’lishi mumkin bo’lgan favqulodda vaziyatlar turlari, ularning kelib chiqish sabablari, oqibatlarini tahlil qilish uslublari; – korxona faoliyati davomida sodir bo’lishi mumkin bo’lgan favqulodda vaziyatlarda insonlar va moddiy boyliklarni saqlash va qutqarish vositalarini ishlatish ***ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.***
4.	**VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari:** • ma’ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); • guruhdarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo‘lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirish.
6.	**Asosiy adabiyotlar**

1. A. Mark, P. Friend James Fundamentals of Occupational Safety and Health. Bernan Press. Germaniya, 2007
2. Yuldashev O.R. Mehnat muhofazasi maxsus kursi./ Darslik. –T.: “Tafakkur qanoti”, 2015. – 336 b.
3. E.I. Ibragimov, S. Gazinazarova, O.R. Yuldashev. Mehnat muhofazasi maxsus kursi. Darslik.-T.: TIMI, 2014.-536 b.
4. Yuldashev O.R., Djabborova Sh.G., Xasanova O.T. Hayot faoliyati xavfsizligi. Darslik–T.:“Toshkent-Iqtisodiyot”, 2014.– 268 b.
5. Yormatov G‘.Yo. va boshqalar. Hayot faoliyati xavfsizligi. –T.: “Aloqachi”, 2009. – 348 b.
6. Tursunov Y., Usmanova M. Mehnat huquqi. Darslik - Toshkent, “Moliya”, 2006, 227-b

Qo‘shimcha adabiyotlar

7. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so‘zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
8. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 488 b.
9. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – T.: O‘zbekiston, 2014. – 46 b.
10. “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi (yangi taxriri) O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. 2016 yil 22 sentyabr.
11. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to‘g‘risidagi Nizom. Vazirlar Mahkamasining qarori № 286, 06.06.1997, –T.: 1997.
12. “Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug‘urtasi to‘g‘risida”gi qonun. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2008 , 37-38-son.
13. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори “Ўзбекистон Республикаси бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги 2018 йил 31 декабрь, 1066-сон.

Axborot manbalar

13. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi xukumat portali.
14. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
15. www.mintrud.uz – Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sayti.
16. www.bilim.uz – OUMTV sayti

7.	Fan dasturi Oliy va o’rta maxsus, kasb-hunar ta’limi yo’nalishlari bo’yicha O’quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2020 yil “30”oktyabrdagi 6-sonli bayonnomasi bilan ma’qullangan. O’zbekiston Respublikasi Oliy va o’rta maxsus ta’lim vazirligining 2020 yil “07” dekabrdagi 648-sonli buyrug’i bilan maqullangan fan dasturi tayanch oliy ta’lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.
8.	**Fan/modul uchun mas’ullar:** Sh.M. Narziyev – TDTU “Hayot faoliyati xavfsizligi” kafedrasi dotsenti, texnika fanlari falsafa doktori (PhD). Sh.X. Kurbonov - TDTU “Hayot faoliyati xavfsizligi” kafedrasi katta o’qituvchisi.
9.	**Taqrizchilar:** O.A. Djurayev – Sanoat xavfsizligi DQ Boshqarma boshlig’i o’rinbosari; G.M.G’ulomova – Toshkent davlat texnika universiteti “Hayot faoliyati xavfsizligi” kafedrasi katta o’qituvchisi.